

ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻՅՈՎ

Վեր. Եղիա Ս. Քասունի

(1874 – 1959)

1959 թ.ի Մարտին, Ֆիլասելֆինյ (ԱՄՆ) մէջ, 85 տարինե-
րով բեռնաւոր կեանք մը կը չիջէր վերջնականօրէն, ամբողջ 65
տարիներ անսակարկ նուիրումով ու հաւատարմութեամբ ծառայել
ետք իր ժողովուրդին: Բազմալատակ կրթական մշակ, եկեղեցա-
կան գործիչ ու պատմարան Վեր. Եղիա Ս. Քասունի խաղաղօրէն կը
հեռանար այս կեանքէն, իր ետին ձգելով անկորնչելի ժառանգու-
թիւն մը, որուն, աւա՛ղ, ցարդ կը պակսի գիտական լիիրաւ գնա-
հատանքի խօսքը:

Վեր. Եղիա Ս. Քասունի ծնած է 1874 թ.ի Փետր.ի 5-ին, Այն-
թապի մէջ, ուր նաեւ 1879–1888 տարիներուն կը ստանայ իր նախա-
կրթութիւնը: Միջնակեալ, 1883–1884 տարիներուն, տնտեսական
դժուար պայմաններու բերումով կը ստիպուի հրաժարիլ դպրոցէն,
հետեւելու համար թաղեգործութեան: Այս տարիներուն՝ Վարդանանց
դպրոցի գիշերային դասընթացքներուն հետեւելով միատեղ, իր իսկ
վկայութեամբ՝ «Հօրս հետ տան մէջ կ'ուսումնասիրէինք Սուրբ Գիրք,
Քրիստոնէական Վարդապետութիւն... ու Հայոց Պատմութիւն (այ-
սինքն՝ Զամհեանի Պատմութեան «Կիւլիւզարի Թեւարիխ» անուն հա-
յատառ համառոտագրութիւնը) ...»:

1888–1895 թթ.ուն ան ուսանող է Այնթապի Գոլէճին մէջ:
Յաջորդ երկու տարիներուն՝ ուսուցիչ Մարաշի Ամբիկեան Ափա-
տեմիի մէջ: 1908 թ.ին կ'անցնի Գերմանիա, ուր Պերլինի մէջ կը
հետեւի մանկավարժական դասընթացքներու: 1910–1915 տարինե-
րուն, ուսուցիչ՝ Մարաշի Գերմանական Մանչերու վարժարանին
մէջ, երբ միաժամանակ կը հետեւի Ատտուածաբանական վարժա-

րանի կարգ մը դասընթացներուն: Յետոյ՝ աքսորի, տառապանքի ու բանտարկութեան տարիներ Սուրբոյ մէջ՝ Հաւրանէն մինչեւ Դամասկոս: 1919–1937 թթ.ուն Վեր. Եղիա Ս. Քասունի որպէս հովիւ եւ ուսուցիչ յաջորդականօրէն բնակութիւն կը հաստատէ Պոլիս, Քեսապ, Դամասկոս, կրկին Պոլիս ու ապա՝ Հալէպ: 1937–1944 տարիներուն Պէյրութի մէջ ան կը վարէ Հայ Աւետ. Բարձրագոյն Վարժարանի (Հայ Աւետ. Գոլէմ) տնօրէնութեան պաշտօնը:

1944 թ.ի Ապրիլին, Պէյրութի մէջ, Հայ Աւետ. Ա. Եկեղեցիի նախաձեռնութեամբ տեղի կ'ունենայ Վեր. Եղիա Ս. Քասունիի 70–ամեակին նուիրուած յորելինական հանդիսութիւնը: Իսկ 1954 թ.ի Մայիսին՝ Հայ Աւետ. Մեսրոպեան Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ, ծննդեան 80–ամեակին նուիրուած յորելինական հանդիսութիւնը:

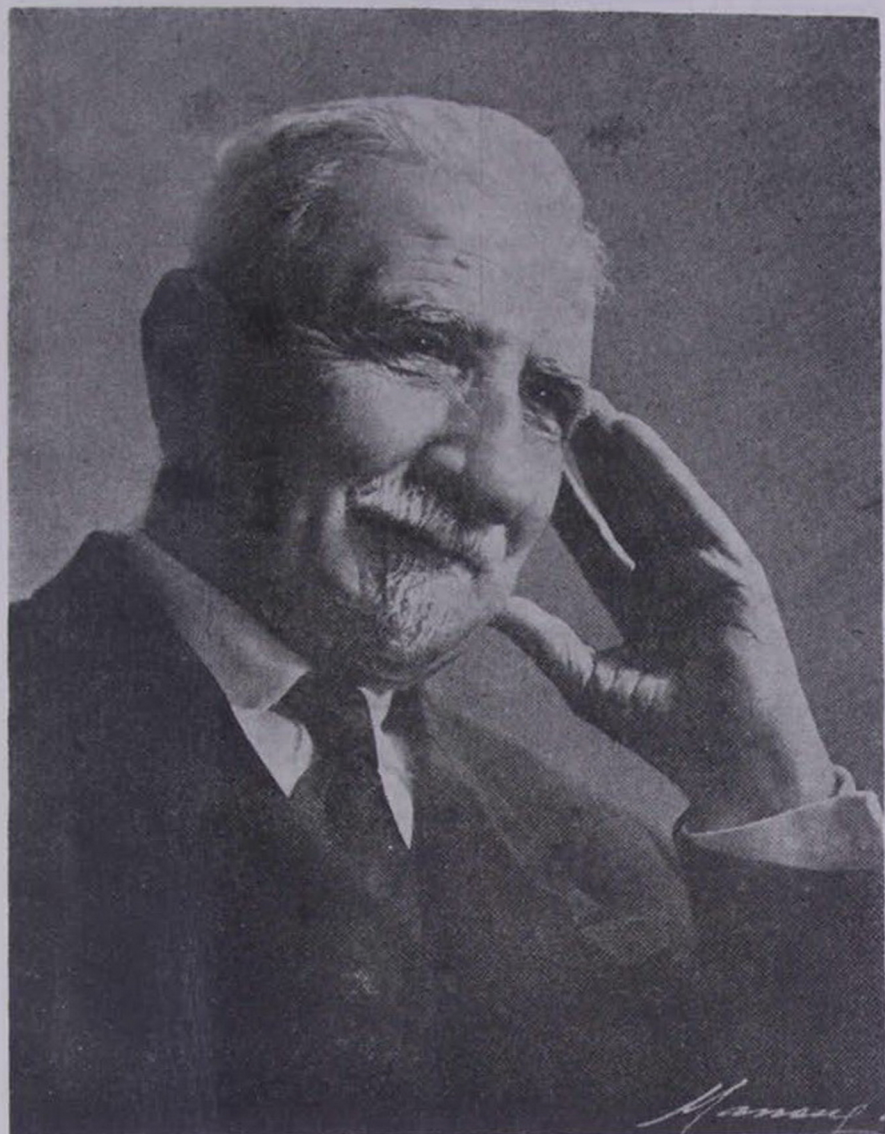
1957 թ.ին Վեր. Եղիա Ս. Քասունի կը փոխադրուի ԱՄՆ.:

Որպէս եկեղեցական գործիչ, ան իր անխախտ հաւատքին միացուցած է անխարդախ նկարագիր մը, որուն խորթ էր ընկերութեան մէջ աշխատանքի օգտագործուած «գիւնանադիտութիւն»ն ու «առաձգականութիւն»ը:

Իր ուսուցչական ասպարէզի ամբողջ ընթացքին, Վեր. Եղիա Ս. Քասունի կը մնայ հայերէն լեզուի, հայ եկեղեցւոյ եւ հայկական մշակութային արժէքներու ջերմ պաշտպանն ու անձնազոհ քարոզիչը: «Համիտի բռնակալութեան չրջանին ան մեղի կ'աւանդէր Հայոց Պատմութիւնը թէ՛ բերանացի եւ թէ՛ գրաւոր: Աշխարհադրութեան դասի միջոցին իսկ առիթը կը գտնէր անդրադառնալու հայ պատմական դէմքերու եւ դէպքերու՝ խանդավառուած ոճով...», կը վկայէ իր ուսանողներէն՝ Տոքթ. Յ. Տէր Ղազարեան:

Կրթական ու եկեղեցական իր աշխատանքներու կողքին, Վեր. Եղիա Ս. Քասունի կը նուիրուի հայ ժողովուրդի քաղաքական ու մշակութային պատմութեան ուսումնասիրութեան: Զինուած գիտական մտածողութեամբ ու անկաշառ պայծառատեսութեամբ, ինքնավրստահ բազմաթիւ լեզուներու (գրաբար, օսմաներէն, անգլերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն ու յունարէն) հմտութեամբ, բայց մանաւանդ համբերատար ու մանրազնին աշխատանքով, ան կը ձեռնարկէ հայ ժողովուրդի պատմութեան հին ու նոր բազմաթիւ հարցերու վերլուծումին ու լուսարանման:

Հակառակ իր նիւթական անցուկ պայմաններուն, ու մինչեւ 1937 թ. ապրած անդաստական կեանքին, ու դեռ հակառակ Համաշխարհային Բ. Պատերազմին պարտադրած նոր անցկութիւններուն, ու 1944 թ.էն ետք թուակառուի իր շատ համեստ կեցութեան,

ՎԵՐ. ԵՂԻԱ Ս. ԳԱՍՈՒՆԻ

Վեր. Եղիա Ս. Քասունի կը յաջողի յամառ ու մեթոտիկ աշխատանքով յաղթահարել բոլոր դժուարութիւնները եւ ստեղծել պատմագրական ու բանասիրական այն պատկանելի ժառանգութիւնը, որ աւելի քան երբեք կը մնայ իր ժողովուրդին հանդէպ անոր ունեցած սիրոյն ու հաւատքին անկորնչելի դրաւականը:

Իր առաջին քննական ուսումնասիրութիւնը՝ «Արքայապետ Է. Հայկ» խորագրով, Վեր. Եղիա Ս. Քասունի կը հրատարակէ «Հանդէս Ամսօրեայ»-ի 1907 թ.ի Փետր.ի համարին մէջ, Սեղ. ստորագրութեամբ, որուն կը յաջորդեն յետունէ աւելի իր մեծ ու փոքր ուսումնասիրութիւնները, որոնք լոյս կը տեսնեն «Հանդէս Ամսօրեայ»-ի (Վրէննա), «Բախիւմա»-ի (Պոլիս), «Աւետաբեր»-ի (Պոլիս), «Կիլիկիա»-ի (Ատանա), «Նոր Աւետաբեր»-ի (Հալէպ), «Հայաստանի Կոչնակ»-ի (Նիւ Եորք), «Զարթօնք»-ի (Պէյրուս), «Պատմական Արձագանգ»-ի (Պէյրուս), «Զանաւէր»-ի (Պէյրուս), «Ամենուն Նոր Տարեցոյց»-ի (Պէյրուս), «Ծիածան»-ի (Պէյրուս), «Սեւան»-ի (Հալէպ), «Ակօս»-ի (Պէյրուս), «Հասկ» եւ «Հասկ Հայագիտական Տարեգիրք»-ի (Անթիլիաս) մէջ, «Եղիա Պէհսնիլեան», «Ե. Տիշոեան», «Ե. Քասունի» եւ «Եղիա Ս. Քասունի» ստորագրութիւններով(1):

Մամուլի մէջ լոյս տեսած իր բազմաթիւ ուղագրաւ ուսումնասիրութիւններէն կ'արժէ յիշել՝

«Գող Վասիլ» («Ակօս», 1949-1950, զերք ԻԹ., Լ., ԼԱ.):

«Ժամանակագրական շշուումներ Հեքանոս Հայ Արշակունեաց Պատմութեան» («Ակօս», 1956 թիւ 10-12, 1957 թիւ 1-7):

«Հայոց Նպաստը Աշխարհի Քաղաքակրթութեան» («Հայաստանի Կոչնակ» 1959 թիւ 7-42):

Գր. Հ. Գալուստեանի խմբագրած «Մարաշ կամ Գերմանիկ եւ Հերոս Զէյքուն» (Նիւ Եորք, 1934) հատորին մէջ Վեր. Եղիա Ս. Քասունիի գրչին կը պատկանին «Մարաշի Պատմութիւնը» (էջ 193-219), եւ «Մարաշի Տեղագրութիւնը» (էջ 250-267) բաժինները:

Իսկ «Պատմութիւն Անթիլի Հայոց» երկհատոր աշխատասիրութեան մէջ իր գրչին արդասիւքն են հետեւեալ բաժինները՝

«Անթիլի Աշխարհագրականն ու Տեղագրականը» (Ա. հտոր. էջ 39-91):

1. Մինչեւ 1951 թ. Վեր. Եղիա Ս. Քասունիի մամուլի մէջ հրատարակած ուսումնասիրութեանց մատենագիտական ամբողջական ցանկին համար տես՝ Գեորգ Ա. Սարափեան (Խմբ.), Պատմութիւն Անթիլի Հայոց, Բ. հտոր., Լոս Անճելէս, 1953, էջ 626-629:

«Անքեպի եւ Շրջանակին Պատմութիւնը» (Ա. հտր., էջ 92-327) :

«Հայ Աւետարանականութիւնը Անքեպի Մէջ» (Ա. հտր., էջ 492-560) :

«Աստուածաբանական Ուսումը Անքեպի Մէջ» (Ա. հտր., էջ 804-808) :

«Կեդրոնական Թուրքիոյ Գովէնի Պատմութիւնը» (Ա. հտր., էջ 809-858) :

«Աղջկանց Ամերիկեան Բարձր Վարժարանը» (Ա. հտր., էջ 867-877) :

«Անքեպի Հայոց Բարբառը» (Բ. հտր., էջ 313-380) :

Առանձին հատորներով հրատարակուած Վեր. Եղիա Ս. Քասունիի աշխատասիրութիւններէն առանձնապէս կ'արժէ յիշատակել՝

ՓԻԼԱՐՏՈՍ ՀԱՅԸ («Կոմմադենացի» ծածկանունով), Հալէպ, 1930, 95 + ԺԶ էջ:

ԱՇՈՏ ՈՂՈՐՄԱԾ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՈՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ, Պէյրութ, 1939, 70 էջ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ (Ա. շարք), Պէյրութ, 1945, 58 էջ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ (Բ. շարք), Պէյրութ, 1946, 72 էջ:

ԼՈՒՍԱՇԱԽԻՂ - ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺ-ՄԱՆ 1846-1946, Պէյրութ, 1947, ԺԸ + 603 էջ:

ՆԱԽԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Հայաստանի Քննական Պատմութիւնը Նորֆարայի Շրջանէն 600 Ն. Ք.), Պէյրութ, 1950, Ի + 752 էջ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Նորֆարայի Շրջանէն Մինչեւ Ոսկեղար), Պէյրութ, 1954, 325 էջ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ՀԱՅ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ, Պէյրութ, 1959, 316 էջ:

Վեր. Եղիա Ս. Քասունիի աշխատասիրութիւններէն անտիպ կը մնան հետեւեալները՝

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ (Ե-Ժէ. դարեր)

ՊԱՏՄԱՔՆՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵԾՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ՄԻՆՁԵՒ ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ

ՀԱՅ ԱԶԳԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

ՀԱԹԵԱՆՑ ՊԱՏՈՒԹԻՒՆՆ ԻՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՐՐԻ-ՄԻՏԱՆՆԻ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՍՈՐԻ ՅԵՂԻՆ ԴԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ

ԱՂՈՒԱՆԻՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ (Գ. շաբաթ)

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (2)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ ԺԱ-ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՆՈՐ ԱՐ-
ԴԻՒՆՔԸ (3) :

ԵՐՈՒԱՆԴ Հ. ՔԱՍՈՒՆԻ

2. Վերոյիշեալ ձեռագիրները կը գտնուին Վեր. եղիա Ս. Քասունցիի գաւ-
կիւն՝ Տոքր. Տիգրան Ե. Քասունցիի մօտ, Նիւ Եոքս:

3. Վերոյիշեալ ձեռագիրը սեփականութիւնն է Պէյրութի Համադղարկին Մշա-
կութային Միութեան: